

VRTEC DRŽAVLJANSKA VZGOJA

dr. Marjan Šimenc,
Pedagoška fakulteta, Ljubljana

XIX. strokovno srečanje ravnateljic in ravnateljev
vrtcev, 7. in 8. oktober 2013

TERPAVTSKA KULTURA

Kulturo, v kateri živimo, je angleški sociolog in kulturni kritik Frank Furedi poimenoval kultura terapije. Dva angleška avtorja, Ecclestone in Hayes sta na to temo napisala zelo kritično knjigo z naslovom: *The dangerous rise of therapeutic education*. V njej trdita – najpoprej za Anglijo, a teza naj bi imela splošno veljavo - , da danes otroke in učence vidimo predvsem kot ranljive, krhke, nebogljene. Zato jih poskušamo predvsem zaščititi, jim svetovati, jih podpirati. Saj so nenehno ogroženi in preobremenjeni.

- *POLITIKA JE ...*
- *POLITIKA JE ...*
- *POLITIKA JE ...*

KAKO SE IGRAJO DEKLICE

- Deklica H je povedala, da se deklice igrajo: »Z dojenčki, one so lahko v vrtcu v kotičku za hec mamice, pa z dojenčki se ukvarjajo, če je kakšen poreden. A fantje se pa ne ukvarjajo z dojenčki? Ne. Oni so zdravniki, pa oni skoz pregledujejo. Ima eden gripo, pa kaj takega. A deklice pa ne morejo biti zdravnice? Še posebej one morajo biti mamice. Zdravnice pa ne morejo biti«.

KAKO SE IGRAJO DEČKI

- Deček D je povedal: »Deklice ne plezajo? Ne, to deklicam ne pade na pamet. Zakaj pa misliš, da ne? Zato ker se lahko poškodujejo pa padejo ali pa kaj takega. Ampak saj dečki lahko tudi padejo pa se poškodujejo pa vseeno plezajo. Ja ampak oni so bolj močni, da tudi pasti ne morejo takrat, ko se z nogami spustijo. Ja, lahko se držijo. A so še kakšne igre, ki se jih samo dečki igrajo? Se gugajo visoko, punce pa ne.«

SKLEP

»Iz tega lahko razberemo, da so izbire iger otrok odvisne od njihovega spola in se glede nanj tudi izključujejo, kar ima obenem tudi vpliv na skupno igro dečkov in deklic. Spol namreč pomembno določi posameznikovo osebnost in interese. Obenem pa v družbi veljajo določena prepričanja o tem, kaj je za določen spol primerno in kot družbena bitja smo nagnjeni k temu, da pričakovanjem ustrezamo, kar je pri otrocih še potencirano. Tako je v veliki meri izbira igre pri otroku odvisna od njegovega spola. Kljub temu, da smo med igrami v kategorijah dečkov in deklic zaznali razlike med vrtcema, se izbire večinoma še vedno gibljejo v okviru stereotipnih za določen spol.«

SPREMEMBA PERSPEKTIVE

- S tem se zgodi sprememba perspektive: ne opazujemo več tisto, kaj vse je treba še dodati, temveč kaj vse se je v družbi že spremenilo, in kako se to odraža v vrtcu. Vrtec je del družbe, otroci, starši, vzgojiteljice, vsi imajo življenje izven vrtca, in to »zunanje« življenje na vrtec ves čas vpliva. Še več: sama ločitev med zunaj in znotraj, ko gre za življenje vrtca, je umetna. V realnosti se oboje prepleta. Zato je treba premisliti ta vpliv, da ne bo vplival za našim hrbtom. Da ne bomo tudi žrtev vplivov, temveč se jih bomo zavedali in sami nanje vplivali – in spreminjali okolje, v katerem živimo.

CILJI DRŽAVLJANSKE VZGOJE

- Po Claudine Leleuxe je državljanska vzgoja bistveno povezana s trojico **avtonomija, sodelovanje, participacija**. Njena naloga je razvijati kompetenco za avtonomijo, sodelovanje in participacijo. Ta perspektiva se tako opira na povezavo državljanske vzgoje s tremi vidike življenja v družbi: vidik posameznika, vidik intersubjektivnosti in vidik javnosti.

HUMANISTIKA

- »bi v jutrišnji družbi lahko vsak živel skupaj z drugimi, osmišljal svojo existenco z avtonomnimi dejavnostmi in s kulturo v širšem pomenu (športno, estetsko, etično, politično ...) in sprejel iniciative, ki se nalagajo. Zdi se mi, da bi izobraževanje – humanistika – morala biti bolj usmerjena na svojo prvo poslanstvo, da vednost in kulturo naredi dostopno vsem in da razvija človeške kompetence, ki so potrebne za osebni razvoj in za sposobnost za avtonomno in svobodno dejavnost, družbeno sodelovanje in javno participacijo.« (Leleux 1997, str. 32)

INDIVIDUALISTIČNO DRŽAVLJANSTVO

- »To novo državljanstvo, bolj individualistično, zahteva nove načine vzgoje: poleg intelektualnih in afektivnih kompetenc, da bi uporabili svojo svobodo državljana, in sodelovalnih kompetenc, da bi uskladili svojo presojo in svoja dejanja z drugimi, mora biti državljan tudi sposoben osebno poseči v javno sfero, da bi branil svoj zorni kot, četudi je začasno manjšinski, razpravljal z drugimi, če je potrebno, organizira odpor politični oblasti itn. To je kompetenca, ki tako kot vzgoja za avtonomijo in sodelovanje meri na specifičen način vzgoje: naučiti se 'participirati'. Ta vzgoja zajema dva vidika: argumentiranje ob hkratnem upoštevanju lastnega zornega kota in splošnega pogleda, in sprejemanje konkretnih odločitev.« (str. 102)

TRI RAZLIČNE KONCEPCIJE

Tri koncepcije dobrega državljana, na katerih temeljijo različni programi vzgoje za demokratično državljanstvo:

osebno **odgovorni** državljan, **participatorni** državljan, k **pravičnosti** usmerjeni državljan. Poimenovane so glede na lastnost, ki jo posamezna koncepcija postavlja v ospredje. Prva poudarja **osebno odgovornost** državljana in oblikovaje pozitivnih osebnostnih lastnosti, se pravi vrlin in značaja. Druga poudarja angažma in zavzeto delovanje v **skupnosti**. Tretja meri na državljana, ki se zavzema za pravično urejeno **družbo**.

KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH

Države pogodbenice jamčijo otroku, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.

Gre za zahtevo, »da prisluhnemo, kaj imajo otroci povedati, in to vzamemo resno. Zahteva premislek o odgovornosti odraslih do otrok; priznavanje pravic otrokom namreč ne pomeni, da odrasli izgubljajo odgovornost do otrok. Konvencija prinaša filozofijo **spoštovanja dostojanstva otrok**. Prinaša tudi zahtevo, da odrasli tesneje sodelujejo z otroki, da bi jih pomagali izražati svoje življenjske cilje, razviti strategije za doseganje sprememb in uveljavljanje svojih pravic.«

AKTIVNO DEMOKRATIČNO DRŽAVLJANSTVO

»neredko se z otroki igramo demokracijo, simuliramo in uprizarjamo situacije ..., obenem pa pozabljamo na priložnosti za demokratično vključevanje otrok v vsakdanje življenje v vrtcu. Otrokov vsakdan v vrtcu je namreč v mnogih pogledih vnaprej določen že z omejitvami prostora, materialov, dnevnim redom in časom, pravili ipd. ter ga usmerjajo odrasli. Mnoge vzgojiteljice in vzgojitelji se tega zavedajo in namenoma ustvarjajo demokratične poti dogovarjanja in sovplivanja, ki zagotavljajo njihovo sooblikovanje poteka življenja v vrtcu. Državljanska vzgoja, ki je zasnovana tako, ni le vaja v demokraciji, ampak **neposredna izkušnja življenja** v demokratični skupnosti odraslih in otrok.«

REALNOST

- » otroci menijo, da so odrasli tisti, ki vse ali skoraj vse odločajo; za večino je to stvarnost, ki je skoraj samoumevna. Priložnosti, ki jih odrasli dajejo otrokom, pa so omejene na zaprti tip vprašanj oziroma izbiro med možnostmi, ki jih ponuja odrasli. Naj ponazorimo s primerom; pogosto vzgojiteljica in/ali pomočnica vprašata otroke, kam bi šli na sprehod, ali do reke ali do igrišča. Redko pa postavita vprašanja odprtega tipa: ali bi sploh želeli na sprehod, kaj bi počeli v prostem času zunaj ta teden ... Zanimivo in presenetljivo – zlati za vzgojiteljice, ki so opravile pogovore z otroki svoje skupine – je bilo spoznanje, da otroci tovrstnih »izbir« ne doživljajo kot soodločanje.«

MEJE DEMOKRACIJE

- »Če je za demokracijo značilna oblast, h kateri lahko vsak prispeva, in pravna ureditev, ki vzpostavlja svobodo in enakost možnosti ob rojstvu, šola (vrtec) ni demokratična: na eni strani temelji na neenakosti med tistimi, ki vedo, in tistimi, ki ne vedo, na drugi strani je njeno obiskovanje (za otroka) obvezno.«

POJMOVANJE OTROKA

- - otrok je edini, ki je zares »**strokovnjak**« za **svoje življenje** (ima vpogled v lastne izkušnje in poglede na življenje);
- - otrok je **spreten »komunikator«**, ki uporablja široko paleto jezikov, s katerimi izraža svoje poglede in izkušnje, kijih pri tem uporablja;
- - otrok je **aktiven član**, ki vpliva na svet okrog sebe in je v interakciji z njim;
- - otrok je **ustvarjalec smisla in pomenov**, ki sam ustvarja in interpretira svoje življenje.

ZGODBE – GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO

»Edukacija za svetovno državljanstvo se mora začeti zgodaj. Brž ko se otroci lahko vključijo v pripovedovanje zgodb, lahko pripovedujejo zgodbe o drugih deželah in drugih ljudeh.«

Ko jim starši pripovedujejo zgodbe, se začanja razvijati njihova moralna občutljivost. Domišljija v zgodbah, izmišljeni svetovi in imaginarne osebe jih spodbujajo k temu, da si poskušajo predstavljati, kako se počutijo drugi. In na tem temelji empatija, vživljanje v drugega, postavljanje na mesto drugega. In zgodbe so odlično izhodišče za pogovore o tem, kako naše vedenje vpliva na druge in kako naša dejanja lahko prizadenejo drugega

»Pomembne razlike glede igre dečkov, deklic in skupne igre, ki so se pokazale, kažejo, da je izbira igre odvisna tudi od tega, kaj je v tistem času in kraju popularno, kjer ima močan vpliv urejenost igralnice. V vrtcu je otrokova izbira igre odvisna od tega, kakšne igrače ima na voljo in kako so urejeni kotički. Tu ciljamo predvsem na kotiček dom / družina, saj se zdi, da je igra v njem v podeželskem vrtcu **le dekliška**, v mestnem pa **skupna**. Razlog za takšno razliko najdemo v tem, da je v podeželskem vrtcu kotiček dom / družina urejen tako, da je bolj privlačen deklicam, dečke pa odbija. Vsebuje namreč večinoma igrače, ki so med deklicami zelo priljubljene in so stereotipno zanje primerne. Nasprotno je v mestnem vrtcu kotiček urejen tako, da vsebuje enako količino igrač tako za deklice kot za dečke, s čimer se izogne vtisu, da je kotiček izrazito stereotipno primeren za deklice.